

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**О Н О В Л Е Н Н Я З М І С Т У , Ф О Р М Т А
М Е Т О Д І В Н А В Ч А Н Н Я І В И Х О В А Н Н Я
В З А К Л А Д А Х О С В І Т И**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 36

Заснований в 1996 році

Рівне – 2007

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 36. — Рівне: РДГУ, 2007. — 188 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем реалізації психолого-педагогічних ідей Л.С.Виготського на сучасному етапі реформування освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, учителів, вихователів, практичних працівників освіти, керівників дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Пальчевський Степан Сергійович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Заступник головного редактора:

Янцур Микола Сергійович – кандидат педагогічних наук, професор (відповідальний секретар) (Рівненський державний гуманітарний університет).

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Бех Іван Дмитрович – доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Інститут проблем виховання АПН України);

Вербець Владислав Володимирович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Воробйов Анатолій Миколайович – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Дем'янчук Анатолій Степанович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);

Карпенчук Світлана Григорівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Коваль Ганна Петрівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Литвиненко Світлана Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Лісова Світлана Валеріївна – доктор педагогічних наук, професор (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);

Малафійк Іван Васильович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Мігюров Борис Никифорович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павлютенков Євген Михайлович – доктор педагогічних наук, професор (Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти);

Пасічник Ігор Демидович – доктор психологічних наук, професор (Національний університет “Острозька Академія”);

Поніманська Тамара Іллівна – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Савчин Мирослав Васильович – доктор психологічних наук, професор (Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

Терещук Григорій Васильович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Тернопільський національний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

Тищук Віталій Іванович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Ямницький Вадим Маркович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 6 від 26. 01. 2007 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10. 2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31. Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 08 — 7.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2007

УДК: 371 + 372.211

О. І. СТЕПАНОВА

ЗБАГАЧЕННЯ СЛОВНИКА ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ПОЕТИЧНОЇ ЛЕКСИКИ

Резюме. У статті висвітлюється проблема збагачення словника дітей дошкільного віку засобами поетичної лексики, розроблено лінгводидактичну модель збагачення словника, що обіймає чотири етапи: відбірково-аналітичний, первинно-ознайомлювальний, продуктивно-моделюючий, творчо імпровізаторський, визначено педагогічні умови, за яких така робота відбуватиметься ефективніше.

Ключові слова: поетична лексика, словесний образ, поетичне слово, троп, виразні засоби мовлення, формування словника, образне мовлення, виразність мовлення

Постановка проблеми: Одним із завдань навчання рідної мови в дошкільному закладі є формування культури мовлення. Провідним засобом формування культури мовлення дошкільнят є збагачення, активізація і уточнення лексичного запасу рідної мови.

Проблема словникової роботи з дітьми дошкільного віку була предметом дослідження багатьох вчених (А.М.Богущ, І.М.Непомняща, Ю.С.Ляховська та ін.). Психологічний аспект аналізованої проблеми щодо взаємозв'язку значення і смислу слова представлений в наукових працях Л.С.Виготського, О.О.Леонтьєва, С.Л. Рубінштейна, Д.Б.Ельконіна та ін.

Розвиток мовних здібностей дітей реалізується через залучення їх до національних і загальнолюдських цінностей, до яких належить українська поезія. Водночас, на нашу думку, у практиці дошкільної освіти її величезний потенціал не реалізується повною мірою. Аналіз протиріччя, що виникло між потужним розвивальним потенціалом віршів українських поетів та не завжди достатнім їх використанням у дошкільному закладі, визначив *мету* нашої розвідки.

Збагачення і розвиток словника дітей дошкільного віку засобами поетичної лексики буде ефективним, якщо у процесі навчання врахувати виключну емоційність поетичної лексики, забезпечити повноцінне сприймання, розуміння й усвідомлення дітьми змісту поетичних творів, поступове введення в лексичний запас дитини виразників образності, моделювати ігрові ситуації за змістом поетичних творів.

Під поетичною лексикою ми розуміємо сукупність слів з додатковим стилістичним забарвленням, вживаних у мові фольклору та художньої літератури. До поетичного словника належать частотні в поетичній мові лексеми на означення природних стихій (*вітер, сонце, небо* і под.), назви з рослинного світу (*явір, тополя, калина* та ін.), що поетизуються в художньому стилі й пов'язуються з національно-мовним світосприйманням, словесні образи, які відтворюють поетичну картину світу, широкий спектр людських почуттів. Це слова типу *обрій, оксамит, веселка, серпанок*, а також *серце, доля, сум, радість* і под. у відповідних поетичних контекстах. Стилiстична вартість поетичної лексики залежить від асоціативних зв'язків слів, від символічного змісту, якого вони набувають упродовж поетичної традиції. Як слова-символи сприймаються назви *калина, рушник, біла хата, криниця, свиан-зілля, барвінок* та ін.

До поетичної лексики належать традиційні епітети, порівняння, метафори. Вони утворюють низку понять, що, як підкреслював І.Франко, „поетичні самі по собі” [14, 236], наприклад: *чорнобривий шлях, караока пісня, білява хата* тощо.

Заряд поетичності несуть у собі також слова, що вирізняються характерною граматичною формою. Це іменники типу *блакить, синь, прозор, трепінь*, короткі форми прикметників *ясен, зелен, небесне*.

До поетичної лексики належать індивідуальні новотвори на зразок *листолет, вітровінь, небопад* та ін.

Відбиваючи особливості часу, поетична лексика поповнюється новими символами, асоціативними зв'язками, постійно оновлюється в індивідуальній мовотворчості. Сучасна поетична лексика розширюється за рахунок новотворів фольклорного типу, її стилістична виразність зростає у зіставленні з науково-технічними поняттями, лексикою книжного походження.

Поняття образності, що є однією з ознак поетичної лексики, розглядається як специфічна властивість слова (О.Потебня, В.Виноградов) та особлива форма діяльності (Н.Арутюнова, О.Пономарів), як здатність мовних засобів викликати наочно-чуттєві уявлення (В.Виноградов, Г.Винокур, М.Шанський). Ця здатність полягає в оперуванні наочно-образними уявленнями, що виникають і перетворюються у свідомості людини. На нашу думку, образність виступає складовою виразності і виникає за такою схемою: встановлення асоціативних зв'язків між двома предметами чи явищами, перенесення ознак з одного предмета на другий, і як наслідок цього – виникнення нового метафоричного значення слова. Образність властива не тільки слову, а й поєднанню слів. Образність є не тільки наявною, а й потенційною, і проявляється в художньому тексті.

З-поміж основних комунікативних якостей мовлення (правильність, точність, логічність, багатство, чистота, доречність, достатність, ясність, виразність, емоційність тощо) виділяється і образність. Під виразністю мовлення розуміються такі особливості його культури, що виявляються у здатності мовлення збуджувати увагу, викликати інтерес людей до сказаного чи написаного. Образність мовлення належить до внутрішньої, художньої виразності.

Термін „образне мовлення” розглядається як специфічний, складний процес суб'єктивного відображення фактів, явищ, предметів навколишньої дійсності у вигляді конкретно-чуттєвих уявлень, асоціативно пов'язаних один з одним, реальних чи створених уявою в свідомості мовця.

Одиницею поетичної лексики є поетичне слово. Це слово з живою і яскравою внутрішньою формою,

основою словесного образу. Образ, що сприймається людиною через слово, є образом словесним. Словесний образ – це образ предмета, явища, істоти, створеного засобами експресивних мовних одиниць, наділених здатністю викликати яскраві наочно-чуттєві уявлення.

Образність мовлення художніх творів породжує поетичне мовлення. Під поетичним мовленням розуміємо образне, емоційне мовлення творів художньої літератури, насичене мовними, мовнопоетичними і мовностилістичними одиницями і конструкціями, з допомогою яких створюються образи людей, процесів, явищ і предметів, створюються події, тобто передається зміст твору.

Л.Виготський вказував на особливу мовну обдарованість та природне чуття дітей до виразних відтінків мовлення, „чуття мови”, яке дозволяє дитині розібратися у складних мовних явищах [4, 112]. Відзначаючи інтерес дошкільників до слова, їхню здібність досить вільно орієнтуватися в різноманітному потоці мовних образів, учений визначає її як „чутливість до мовних явищ”, „мовну обдарованість” [4, 113].

Таким чином, поетичну лексику формують як стилістично нейтральні слова, так і образні засоби, які створюють поетичне мовлення

Поетичне мовлення – це складний процес використання в навчально-мовленнєвій діяльності конотативно зумовлених лексичних одиниць, що відбувається шляхом усвідомлення семантичних особливостей лексичного значення слова і виражається здібністю використовувати лексичні засоби поетичної лексики в процесі усних висловлювань.

Образне мовлення – це процес усвідомлення, розуміння, вживання в процесі мовленнєвої діяльності слів і словосполучень у переносному значенні, тобто використання в розмовному мовленні тропів.

До комунікативних засобів поетичної лексики відносяться: мовні (інтонаційні) – ритм, наголос, мелодика та ін. і немовні міміка; фонетико-словотворчі (алітерація, асонанс, анафора, епіфора тощо), лексико-семантичні (багатозначні слова, слова в переносному значенні, синоніми, антоніми, омоніми та ін.), синтаксичні (прислів'я, приказки, крилаті вислови, фразеологічні звороти і под.), морфологічні (граматичні форми, що вживаються у своїй вторинній функції, тобто в переносному значенні). Стрижневими в статті виступають лексичні засоби поетичного словника.

Можна простежити рівні вживання дошкільниками поетичної лексики та рівні розвитку їхнього поетичного мовлення. Показниками визначення рівнів вживання поетичної лексики можуть слугувати кількість ужитих образних засобів, мовних поетичних тропів при передачі змісту певного художнього твору і при описі поетичних подій.

При визначенні рівнів розвитку поетичного мовлення також враховується: наявність лексико-семантичних засобів із показником вживання в мовленні слів у переносному значенні; лексична наповнюваність усного продукування віршованого тексту з показником – співвідношення побутової, загальноповсякденної і поетичної лексики в усних висловлюваннях; доцільне використання тропів із показником вживання в мовленні епітетів, метафор, гіпербол, персоніфікацій, метонімії, синекдох, літот, порівнянь тощо.

На формуючому етапі дослідження необхідно розробити лінгводидактичну модель збагачення словникового запасу дошкільників поетичною лексикою. Ця модель буде, на нашу думку, охоплювати чотири етапи: відбірково-аналітичний, первинно-ознайомлювальний, продуктивно-моделюючий, творчо-імпровізаторський.

Метою відбірково-аналітичного етапу є добір лексики, що містить додаткове семантичне значення з поетичною конотацією та угруповання дібраних слів за блоками, тобто створення словників-мінімумів. Цей етап формуючого експерименту передбачає добір віршів, що відповідають віковим особливостям дітей дошкільного віку і сприяють збагаченню словника дітей поетичною лексикою.

Аналіз віршованих текстів повинен здійснюватися за педагогічними і лінгвістичними критеріями. Педагогічний критерій передбачає аналіз дібраних віршованих творів щодо відповідності меті дослідження та доступності їх віку дітей. Показниками означеного критерію виступають: доступність віку, виховне, пізнавальне, естетичне значення сюжету; своєрідність викладу; наявність у сюжетній фабулі вірша поетичного підтексту, композиційні особливості вірша, достатній запас поетичної лексики, доцільність її використання в мовленні дітей тощо.

Аналіз віршів за лінгвістичним критерієм передбачає угруповання поетичної лексики (тропів) за загальноприйнятою класифікацією (епітет, метафора, метонімія порівняння, персоніфікація, синекдоха, гіпербола, літота тощо) та визначення коефіцієнта середньої частотності вживання тропів у дібраних віршованих текстах. Показниками добору за даним критерієм слугують: барвистість та образність мовлення; наявність віршованих повторів; цікавість та оригінальність сюжетів віршованих творів. Аналіз поетичних текстів дозволяє дійти висновку щодо доцільності їх використання з метою збагачення словника дошкільників елементами поетичної лексики, що складає третину мовного потенціалу українських віршів.

Роботі над українськими віршами повинна передувати ретельна підготовка вихователя до кожного заняття: добір прийомів пояснення і уточнення окремих слів і фраз; розробка лексичних вправ за змістом поетичного твору; складання сюжетів віршів, маленьких поетичних творів. Для забезпечення ефективності експериментальної роботи на даному етапі необхідно реалізувати такі педагогічні умови, як розуміння дітьми змісту віршованого твору; цілеспрямований добір поетичної лексики.

Метою другого – первинно-ознайомлювального етапу повинно стати ознайомлення дітей з українськими віршами, введення у словник дітей нової лексики. Змістовий аспект роботи передбачає розповідання

українських віршів. На нашу думку, на цьому етапі необхідно проводити літературні вікторини, прослуховувати платівки та ін.

Педагогічними умовами, що будуть реалізуватися на первинно-ознайомлювальному етапі, виступають: усвідомлення дітьми наявності експресивних засобів у текстах поезій і власному мовленні; наявність позитивних емоційних стимулів щодо пошуку дітьми відповідних слів, фраз, речень тощо.

Третій, продуктивно-моделюючий, етап дослідження передбачає активізацію поетичної лексики в різноманітних мовленнєвих ситуаціях за змістом поетичних творів. Змістовим аспектом роботи означеного етапу – це занурення дітей в активну навчально-мовленнєву та художньо-мовленнєву діяльність за змістом українських поетичних творів.

Педагогічними умовами продуктивно-моделюючого етапу виступатимуть: наявність позитивних емоційних стимулів щодо пошуку дітьми відповідних слів, фраз, речень з образними засобами; моделювання ігрових ситуацій за змістом поетичних творів.

Метою четвертого – творчо-імпровізаторського етапу – це самостійне використання дітьми поетичної лексики в різних видах діяльності (навчально-мовленнєвій, художньо-мовленнєвій, театральній-ігровій). Змістовий аспект роботи передбачає подальшу активізацію в мовленні дітей поетичної лексики в іграх – виразному читанні, інсценуванні, літературних ранках, вечорах і святах поезії.

Педагогічними умовами реалізації змістового аспекту на даному етапі можуть бути: моделювання ігрових мовленнєвих ситуацій за змістом віршів, невеличких поем; взаємозв'язок різних видів діяльності (навчально-мовленнєвої, ігрової, театральній-ігрової, художньо-мовленнєвої, образотворчої).

На прикінцевому етапі експериментального дослідження проводитимуться підсумкові зрізи з метою з'ясування ефективності розробленої методики збагачення словника дітей дошкільного віку поетичною лексикою.

Висновки. Збагачення мовлення дітей поетичною лексикою – важлива умова формування словника дошкільників, ознака їхньої культури мовлення. Показниками такого збагачення слугуватимуть: лексико-семантичні засоби із показником вживання слів у переносному значенні; лексична наповнюваність усного продукування віршованого тексту з показником співвідношення побутової, загальнозвичиваної та поетичної лексики в усних висловлюваннях, під час опису, переказу, бесіди тощо; доцільне використання тропів з показником уживання в мовленні епітетів, метафор, метонімії, гіпербол, персоніфікацій, літот, синекдох, порівнянь та ін.

Педагогічними умовами збагачення словника дітей дошкільного віку поетичною лексикою є: 1) розуміння дітьми змісту віршованих текстів; 2) усвідомлення дітьми наявності поетичної лексики в текстах поезій; 3) наявність позитивних емоційних стимулів щодо пошуку дітьми відповідних слів, фраз, речень з поетично забарвленими лексемами; 4) цілеспрямований добір поетичної лексики за змістом віршів; 5) моделювання ігрових ситуацій за змістом поезій; 6) взаємозв'язок різних видів діяльності (навчально-мовленнєвої, ігрової, театральній-ігрової, художньо-мовленнєвої, образотворчої) щодо активізації вживання дітьми поетичної лексики.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо в продовженні розробки шляхів збагачення словника дітей дошкільного віку засобами як малих за формою, так і великих жанрів поетичної творчості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арутюнова Н.Д. Метафора и дискурс / Теория метафоры. – М.: Наука, 1990. – 204 с.
2. Богуш А.М. Теоретичні засади діяльності дітей дошкільного віку // Педагогіка і психологія. – 1998. – № 3. – С. 112-121.
3. Богуш А.М. Дошкільна лінгводидактика: теорія і практика. – Запоріжжя: Просвіта, 2002. – 216 с.
4. Виготський Л.С. Мышление и речь. – СПб.: Союз, 1997. – 221 с..
5. Виноградов В.В. О теории художественной речи. – М.: Наука, 1972. – 510 с.
6. Винокур Г.О. Избранные труды по русскому языку. – М.: Просвещение, 1959. – 489 с.
7. Эльконин Д.Б. Детская психология (Развитие ребенка от рождения до 7 лет). – М.: Учпедгиз, 1960. – 328 с.
8. Леонтьев А.А. Основы психолингвистики. – М.: Смысл, 1999. – 297 с.
9. Ляховська Ю. Приемы активизации словаря [дошкольника] // Дошк. воститание. – 1968. – № 8. – С. 36-44.
10. Пономарів О. Стилїстика сучасної української мови. – К.: Наук. думка, 1998. – 240 с.
11. Потєбня О.О. Естетика и поэтика слова. – К.: Наук. думка, 1985. – 457 с.
12. Рубінштейн С.Л. Основы общей психологии. – СПб.: Изд-во „Питер”, 1999. – 720 с.
13. Шанський Н.М. Что значит знать язык и владеть им? – Ленинград: Наука, 1989. – 192 с.
14. Франко І.Я. Із секретів поетичної творчості / Зб. творів у 50-ти томах. – Т.1. – 436 с.

Резюме. Стаття посвячена проблемі обогачення словаря дітей дошкільного віку засобами поетичної лексики. Уточнені і науково обґрунтовані поняття „поетична лексика”, „образна реч”. Розроблена лінгводидактична модель обогачення словаря дошкільників засобами поетичної лексики, яка включає чотири етапи: вибірково-аналітичний, первинно-ознайомлювальний, продуктивно-моделюючий, творчо-імпровізаторський.

Ключові слова: поетична лексика, словесний образ, поетичне слово, троп, виразні засоби мови, формування словаря, образна реч, виразність мови.

Summary. *The aspect of enrichment of dictionary of children of preschool age by poetical lexis by the means of Ukrainian folk tales is considered, lingvodidactic model of enrichment of the dictionary of children of preschool age is covering four stages select-analytical, initial-introducing, productive-modelling, creative-improving was developed.*

Key words: *poetical lexis, poetic speech, the dictionary-minimum, Ukrainian national tale.*

Одержано редакцією 14.12.2006.

УДК: 37. 036

Л. И. ПОХ

ЭСТЕТИЧЕСКИЕ ВОЗЗРЕНИЯ Л. Н. ТОЛСТОГО В „ПСИХОЛОГИИ ИСКУССТВА” Л. С. ВЫГОТСКОГО

Резюме. *Л. И. Пох Эстетичні погляди Л. М. Толстого у “Психології мистецтва” Л. С. Виготського. В статті розглядаються естетичні погляди Л.М. Толстого, осмислені та використані Л.С. Виготським в його „Психології мистецтва”. Визначається їх значення у вченні Виготського щодо специфіки мистецтва та психології художньої форми.*

Ключові слова: *психологія мистецтва, емоція форми, естетичні погляди.*

Постановка проблеми. Среди многочисленных исследователей: психологов, философов, теоретиков искусства, писателей, – упоминаемых и цитируемых Л.С. Выготским в его „Психологии искусства” большое место занимают высказывания и размышления Л.Н. Толстого.

Представляется интересным проследить, насколько это возможно, их использование и осмысление автором „Психологии искусства”.

Установлено, что чрезвычайно плодотворной в изучении художественных произведений, как с искусствоведческой, так и с психологической точки зрения, Л.С. Выготский считал трактовку художественной формы как „способа построения и расположения материала”. Понимая форму как „особую реальность”, именно он впервые поставил вопрос о психологии формы [3, 292-298].

Анализируя „особую эмоцию формы”, которая, с его точки зрения, является необходимым условием „художественного выражения”, а значит, присуща всякому художественному произведению, Выготский опирается на размышление Л.Н. Толстого об отличии воздействия самого точного пересказа от воздействия самого произведения и на толстовское суждение о том, что „сцепление” в художественном тексте „составлено не мыслью, а чем-то другим, и выразить основу этого сцепления непосредственно словами никак нельзя, а можно только посредственно – словами описывая образы, действия, положения” [1, 35].

Именно эта особенность толстовского взгляда на специфику литературного произведения сближается с „первой аксиомой психологии художественной формы” по Выготскому, согласно которой только в данной конкретной форме произведение искусства оказывает свое психологическое воздействие. В итоге ученый приходит к выводу о том, что *эмоция формы* есть начальный и отправной момент, „без которого понимание искусства не осуществляется...”

Понимая психологию искусства как учение об эстетической реакции, которая вызывается особым раздражителем – структурой текста – и переживается в качестве особого противоречия (поэтического, а не логического), Выготский рассматривает трагедию как „замыкание” в „одной общей катастрофе”. Последняя же знаменует и вершину гибели, и вершину торжества героя.

Обратившись с этой точки зрения к анализу загадки шекспировского Гамлета, Выготский исходным пунктом своих исследовательских штудий избирает статью Л.Н. Толстого о Шекспире, назвав ее „прекраснейшей”, а толстовский взгляд на характер главного героя („...Шекспир не сумел, да и не хотел придать никакого характера Гамлету, и не понимал даже, что это нужно...” – „гениальной смелостью” [1, 168].

Выготскому-психологу импонирует мысль Толстого о том, что все достоинства шекспировского героя „существуют только в воображении читателя”, в то время как автора интересует в большей степени не характер, а ситуация.

Оттолкнувшись от толстовских рассуждений, Выготский приходит к истолкованию „Гамлета” как „трагедии интриги”, в которой решающую роль играет связь и сцепление событий, а не раскрытие характера героя.

Оставляя в стороне тот факт, что Толстой не принял эстетики Шекспира, Выготский высоко оценивает выявленную Толстым ложность того принципа, на основании которого многие шекспироведы трактовали „Гамлет” как трагедию характера. Ученый теоретически обосновывает необходимость интерпретации данной пьесы, рассматривая „загадку Гамлета”, как художественный прием, использованный автором. Этот прием надо осмысливать, исходя из той психологической функции, которую он исполняет, а не из причинной мотивированности, ибо последняя „сама по себе может объяснить историку литературный, но никак не эстетический факт” [1, 171].

По Выготскому, Шекспир именно для этого изменяет естественный порядок смертей в тексте „Гамлета” для того, чтобы превратить их в художественный ряд: „смерти слагаются в мелодию, как звуки...”; „формула фабулы: Гамлет убивает короля, чтобы отомстить за смерть отца”, – вступает в противоречие с формулой сюжета – „Гамлет не убивает короля. Гамлет переживает всех, хотя мы знаем о том, что он умер...”

Выготский считает, что все эти смещения и перегруппировки основных событий вызваны

З М І С Т

<i>Вступ</i>	3
<i>Приходько Ю. О.</i> Внесок Л. С. Виготського в розвиток дитячої психології	4
<i>Поніманська Т. І.</i> Гуманістичне виховання в контексті ідеї Л. Виготського про дитячо-доросле співтовариство	8
<i>Дичківська І. М.</i> Проблема ефективності інноваційних процесів в освіті	12
<i>Горопаха Н. М.</i> Реалізація ідей Л. С. Виготського у розвиваючому навчанні дітей дошкільного віку (на прикладі використання дослідницького методу)	15
<i>Янциур Л. А., Фарина Н. П.</i> Л. С. Виготський про розвиток дитячої творчості	20
<i>Маліновська Н. В.</i> Мотиваційний компонент у навчально-мовленнєвій діяльності дітей дошкільного віку	24
<i>Самсонюк Н. Ф.</i> Прислів'я як індикатор визначення компетентності дошкільника у сфері життєдіяльності „Я сам”	26
<i>Воробйова Л. М.</i> Л. С. Виготський і розвиток сучасної психолінгвістики	29
<i>Белова С. А.</i> Інтерес як педагогічна умова навчально-виховного процесу у творчих спадщинах Л. Виготського та Г. Шарельмана	31
<i>Сузанская Т. Н.</i> Особенности катарсиса в „детском тексте” русской литературы	35
<i>Степанова О. І.</i> Збагачення словника дітей дошкільного віку засобами поетичної лексики	39
<i>Пох Л. И.</i> Эстетические воззрения Л. Н. Толстого в „Психологии искусства” Л. С. Выготского	42
<i>Разина Н. В.</i> Психологическая готовность к материнству в контексте культурно-исторической концепции	43
<i>Ховрина Г. Б.</i> Психологические особенности коррекции детей, не готовых к школьному обучению в контексте культурно-исторической концепции Л. С. Выготского	46
<i>Воробйов А. М.</i> Генезис дослідження співвідношення інтелекту та якостей креативної особистості	49
<i>Кравцов О. Г.</i> Исследование психологических особенностей девиантных подростков в русле культурно-исторической теории Л. С. Выготского	52
<i>Борова В. Є.</i> Дослідження корекції звуковимови дітей дошкільного віку в логопедії.	56
<i>Макаренко М. А.</i> Культурно-исторический анализ роли профессионального сознания в развитии личности	62
<i>Леценко Г. П.</i> Теорія мовленнєвої діяльності як основа формування комунікативної компетенції	66
<i>Новикова-Грунд М. В.</i> Групповые текстовые методики как развитие идеи инструментального метода	71
<i>Жаровцева Т. Г.</i> Професійне ставлення майбутніх педагогів до проблем неблагополучних сімей	75
<i>Литвиненко С. А.</i> Актуалізація ідей Л. С. Виготського в сучасній практиці виховання	80
<i>Юрченко В. М.</i> Л. С. Виготський як фундатор методології систематизації психологічних знань	82
<i>Рудь Г. В.</i> Динаміка формування і реалізації життєвих планів особистості у ранній юності	85
<i>Мірошина Г. Г.</i> Використання ідей Л. С. Виготського про культурний розвиток дитини в розгляді проблеми опосередкованої трансляції етичної культури від керівника дошкільного закладу дітям	89
<i>Головань Т. М.</i> Становлення і розвиток дошкільних закладів в Криму в II половині XIX – початку XX ст.	91
<i>Фасолько Т. С.</i> Л. С. Виготський про виховання моральної поведінки	96
<i>Кравець Л. М.</i> Рефлексивний підхід до становлення професійної діяльності майбутніх педагогів	100
<i>Врочинська Л. І.</i> Педагогічна підготовка батьків – основа ефективної взаємодії у вихованні гуманної поведінки дитини	102
<i>Матейко Н. М.</i> Психологічна корекція пізнавальної сфери дітей в умовах несприятливого екологічного середовища	106
<i>Козлюк О. А.</i> Психолого-педагогічна сутність поняття „спілкування” та підходи до його розуміння	108
<i>Косарєва О. І.</i> Зв'язок емоційної і когнітивної сфер у психічному розвитку дитини	113
<i>Марчук Г. В.</i> Проблема соціального розвитку дитини в світлі теорії соціалізації Л. С. Виготського	116
<i>Меналюк Г. Ф.</i> Мовленнєва математична культура вихователів дошкільних закладів	118
<i>Вижевська Ю. О.</i> Педагогічні умови формування професійно-пізнавального інтересу майбутніх учителів до педагогічної діяльності	122
<i>Федорова Н. В.</i> Гумор у спілкуванні викладачів із студентами як одна з умов організації гуманістичної педагогічної взаємодії	125
<i>Демянюк О. Б.</i> Гра як засіб корекційно-розвивального впливу на дітей дошкільного віку	128
<i>Грищук М. М.</i> Техніка постановки запитань як метод розвитку та підтримки психолого-психотерапевтичного процесу: системний аспект	131
<i>Панасюк М. М.</i> Соціально-психологічні фактори появи та розвитку навчального стресу у студентів вищих навчальних закладів	134
<i>Берлинская Л. А.</i> Ключевые компетенции в подготовке учителей Германии	138
<i>Дроздова К. В.</i> Результативність когнітивного напрямку самостійних занять фізичною культурою підлітків ..	140
<i>Картель Т. М.</i> Місце і роль професійної адаптації в професійному становленні майбутніх інженерів-будівельників	142
<i>Музика Ю. О.</i> Діагностика рівнів готовності майбутніх учителів до формування логічного мислення в молодших школярів	145
<i>Шмелев И. М.</i> Особенности картины мира лидера деструктивного культа	148
<i>Соколова А. В.</i> Досвід підготовки вчителів до формування педагогічної творчості в університетах Англії	150

<i>Носова Н. В.</i> Особливості фасилітативної дії педагогів у навчально-виховному процесі	154
<i>Глоба Н. В.</i> Аналіз інтелектуальної децентрації у дітей з затримкою психічного розвитку (младший шкільний вік)	159
<i>Конюхова Т. С.</i> Поняття екосистеми як одне з провідних у сучасній екологічній освіті дошкільників	165
<i>Мельник І. Я.</i> Моральний аспект міжособистісних відносин у молодшому шкільному віці	169
<i>Арсєєв І. І.</i> Особливості становлення мотиваційно-смысловий сфери віруючих людей	172
<i>Сторож О. В.</i> Теоретико-психологічний аналіз особливостей творчого мислення і креативної особистості ...	176
<i>Якобчук Т. О.</i> Педагогічні умови запобігання та корекції відхилень у емоційному розвитку дитини дошкільного віку	180
<i>Відомості про авторів</i>	185

Наукове видання

ОБНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Збірник наукових праць

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 36

Заснований у 1996 р.

Редактор збірника Поніманська Т. І.
Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.
Технічний редактор Кравчук В.Ю.
Комп'ютерна верстка Хильчук Т.К.

Здано до набору 10.01.2007 р. Підписано до друку 26.01.2007 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 29,14. Обл. вид. арк. 29,57. Замовлення № 21/1 Наклад 120.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31
Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки і
трудової підготовки (к. 98, тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Рівненського державного гуманітарного університету
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

О – 59 Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 36. — Рівне: РДГУ, 2007. — 188 с.

ISBN 966 — 7281 — 08 — 7.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем реалізації психолого-педагогічних ідей Л.С.Виготського на сучасному етапі реформування освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, учителів, вихователів, практичних працівників освіти, керівників дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

ББК 74.20